

Η Αρχαιολογία στο Πανεπιστήμιο Κύπρου

Βάσος Καραγιώργης

Αφορμή γι' αυτό το σημείωμα, όσο και αν φαίνεται παράδοξο, μου έδωσαν δυο πρόσφατα γεγονότα: ο πόλεμος στο Ιράκ και η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ο πόλεμος στο Ιράκ είχε σαν αποτέλεσμα την επαλήθευση των φόβων που είχαν εκφραστεί, πολύ πριν εκραγούν οι εχθροπραξίες, τόσο από τους Ιρακινούς αρχαιολόγους (κυρίως από τη Διευθύντρια του Μουσείου της Βαγδάτης) όσο και από τη διεθνή αρχαιολογική κοινότητα (κυρίως τους Αμερικανούς αρχαιολόγους - μέλη του Αρχαιολογικού Ινστιτούτου Αμερικής, γνωστού σαν AIA του οποίου τυγχάνω και επίτιμος εταίρος). Παρόλες λοιπόν τις προτροπές και την επισήμανση των κινδύνων που διέτρεχε το Αρχαιολογικό Μουσείο της Βαγδάτης και άλλα Μουσεία του Ιράκ, καθώς και οι πολυπληθείς αρχαιολογικοί χώροι, καμιά πρόνοια δεν πάρθηκε και έτσι τα Αρχαιολογικά Μουσεία της Βαγδάτης και της Μοσούλης λεηλατήθηκαν, η Εθνική Βιβλιοθήκη κάηκε και καταστράφηκαν ή κλάπηκαν οι μοναδικές στον κόσμο ανεπίγραφες πινα-

κίδες που αποτελούσαν τα πρώτα δείγματα των επιτευγμάτων του ανθρώπου για την καταγραφή γνώσεων! Ένα σημαντικότερο τμήμα της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς χάθηκε και η ανθρωπότητα, αδύναμη να αντιδράσει θετικά, αντίκρισε τις άδειες προθήκες των Μουσείων, τα κατεστραμμένα αρχαία αντικείμενα σκορπισμένα στα δάπεδα, φαινόμενα που μου θύμισαν «ίδια κακά» που συνέβησαν και στον τόπο μας σαν αποτέλεσμα της τουρκικής εισβολής του 1974, αν και σε μικρότερη κλίμακα. Οι αρχαιολόγοι του κόσμου διαμαρτυρήθηκαν (αν κι εδώ στην Κύπρο δεν είδα ακόμη καμιά επίσημη διαμαρτυρία από τους αρμόδιους ή από οργανωμένα σύνολα) για την καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς του Ιράκ, κι αυτοί που ευθύνονται άμεσα ή έμμεσα για την καταστροφή «εξέφρασαν λύπη» και παρότρυναν τον πληθυσμό να παραδώσει όσα αντικείμενα κλάπηκαν. Αφέλεια βέβαια, γιατί αυτοί που οργάνωσαν την κλοπή δεν ήταν ο όχλος της Βαγδάτης αλλά άνθρωποι που γνώριζαν τι ακριβώς ήθελαν και πως θα τα φυγάδευαν από τη χώρα

για να ικανοποιήσουν τη μανία των συλλεκτών σ' ολόκληρο τον κόσμο.

Η αναφορά λοιπόν στους αρχαιολογικούς θησαυρούς του Ιράκ, για παράδειγμα στις ενεπίγραφες πήλινες πινακίδες της Ακκαδικής γραφής, στους θησαυρούς των βασιλικών τάφων της Υρ, έφεραν στο προσκήνιο το λαμπρό πολιτισμό της Μεσοποταμίας που είχε ακμάσει στη Μέση Ανατολή πολύ πριν από τους πολιτισμούς του Αιγαίου, κι ακούσαμε γνωστά ονόματα, όπως τη θεά της γονιμότητας Ιννάνα, τους ήρωες Gilgamesh και Enkidu. Θυμηθήκαμε τους αμύθητους θησαυρούς αυτού του πολιτισμού που μεταφέρθηκαν στα μεγάλα Μουσεία της Ευρώπης, κυρίως στο Βρετανικό Μουσείο, στο Πανεπιστημιακό Μουσείο της Πενσυλβανίας στη Φιλαδέλφεια της Αμερικής, γιατί ήταν οι Άγγλοι και οι Αμερικανοί, που κυρίως διενήργησαν εκεί τις πιο σημαντικές αρχαιολογικές ανασκαφές.

Διερωτήθηκαν λοιπόν: πόσοι Έλληνες (και Κύπριοι) αρχαιολόγοι ή φοιτητές της αρχαιολογίας έχουμε σαφή γνώση των Μεσανατολικών πολιτισμών; Το πρόβλημα της διδασκαλίας της αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιό μας παρουσιάζεται πάλι για πολλοστή φορά. Στα Ελληνικά Πανεπιστή-

μια καθώς και στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, δεν διδάσκονται οι αρχαίοι πολιτισμοί, της Μεσογείου τουλάχιστον, αλλά μόνο οι πολιτισμοί του Αιγαίου. Η Αίγυπτος, η Μεσοποταμία, η Συρο-Παλαιστίνη, η Ανατολία, όλοι αυτοί οι χώροι με τους οποίους τόσο η Ελλάδα όσο και η Κύπρος είχαν στενές σχέσεις και πολιτιστικές διασυνδέσεις κατά την αρχαιότητα, μας είναι εν πολλοίς αγνωστοί. Ακόμα και στα πιο μικρά Πανεπιστήμια της Ευρώπης, της Αμερικής και της Αυστραλίας υπάρχουν έδρες Αιγυπτιολογίας, Μεσανατολικής Αρχαιολογίας. Στα δικά μας πανεπιστήμια γίνεται μόνο μια υποτυπώδης αναφορά σε συνδυασμό με τη διδασκαλία της Αιγαιακής ή Κυπριακής αρχαιολογίας, χωρίς εμβάθυνση για συστηματική γνώση ή έρευνα. Πώς μπορεί κανείς ν' αντιληφθεί επακριβώς τα φαινόμενα της Ύστερης Χαλκοκρατίας, για παράδειγμα, αν δεν γνωρίζει τις εξελίξεις κατά την ίδια περίοδο στην Ανατολία, στην Αίγυπτο, στην Ουγκαρίτ; Πώς θα μελετήσει και θα ερευνήσει ο αρχαιολόγος του Αιγαίου και ο Κύπριος αρχαιολόγος τα φαινόμενα της «Ανατολίζουσας» τέχνης στο Αιγαίο και στην Κύπρο, αν δεν γνωρίζει τον πολιτισμό των Φοινίκων, των Έτρούσκων, των Ασσυρίων;

Όπως και στις άλλες επιστήμες, έτσι και στην αρχαιολογία παρατηρείται το φαινόμενο της εξειδίκευσης, και μόνο με την ακριβή γνώση προοδεύει η επιστήμη και επιτυγχάνεται η πρωτότυπη έρευνα. Έτσι βρέθηκε η ευρωπαϊκή επιστήμη στην πρωτοπορία. Δεν αρκεί να διαβάζουμε τι έγραψαν οι άλλοι, η επιστήμη προχωρεί μόνο με την έρευνα και την καλώς νοούμενη «αμφισβήτηση» των θεωριών του παρελθόντος. Οι δυο τελευταίες γενιές Ελλήνων αρχαιολόγων αρνήθηκαν πεισματικά ακόμη και την ύπαρξη των Φοινίκων στο Αιγαίο και της επίδρασης της Ανατολής στη διαμόρφωση του Αιγυπτιακού πολιτισμού και της τέχνης από τον 9ο ως τον 6ο αι. π.Χ. Οι ίδιοι οι Έλληνες αρχαιολόγοι έρχονται σήμερα να πληροφορηθούν εκ των υστέρων τα στοιχεία της Ανατολικής τέχνης γιατί η παρουσία της είναι εμφανέστατη στην Κρήτη και σ' άλλους χώρους του Αιγαίου, συμπεριλαμβανομένης βέβαια και της Κύπρου.

Ποιοι από μας μπορούν να διαβάσουν τη γραφή των Αιγυπτίων, των Ασσυρίων, των Φοινίκων; Στα Πανεπιστήμια του σχετικά νεοσύστατου κράτους του Ισραήλ από την ίδρυσή του κιάλας διδάσκονται οι γειτονικοί πολιτισμοί της Μεσογείου, συμπερι-

λαμβανομένου και του ελληνικού πολιτισμού και της αρχαίας ελληνικής γλώσσας. Τα βιβλία και τα άρθρα που γράφουμε για τον πολιτισμό του Αιγαίου και για τον κυπριακό πολιτισμό διαβάζοντας και από επιστήμονες που έχουν γνώση των μεσογειακών πολιτισμών γενικώς, και τυχόν, άγνοιά μας για τις διασυνδέσεις και την ορθή ερμηνεία των σχέσεων μας με τους ανατολικούς πολιτισμούς δεν μπορεί να αποκρυσταλλωθεί.

Τα πιο πάνω με οδηγούν σε ένα άλλο θέμα: Την αυθεντικότητα και εγκυρότητα των όσων εκφράζουμε με τον λόγο ή τη γραφή, και αναφέρομαι πάντα στην αρχαιολογία. Προτού ιδρυθεί το Πανεπιστήμιο Κύπρου, υπήρχε πληθώρα «αρχαιολογούντων» και «ιστοριοδιφών» στον τόπο μας, που μιλούσαν κι έγραφαν με περισσή αυτοπεποίθηση για θέματα αρχαιολογίας και αρχαίας ιστορίας, χωρίς το αναγκαίο επιστημονικό υπόβαθρο. Κανείς βέβαια δεν μπορεί και ούτε πρέπει να μονοπωλήσει τη γνώση, και είναι επαινετοί όσοι προσπαθούν να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους έστω κι αν δεν είναι «ειδικοί». Αφ' ής στιγμής όμως γράφει κανείς για να διαβιβασθεί από άλλους, κυρίως φοιτητές ή μαθητές σχολείων, η ευθύνη είναι μεγάλη. Είναι

μεγαλύτερη η ευθύνη τώρα που έχουμε να συναγωνιστούμε με την Ευρωπαϊκή Επιστήμη και να φανούμε ισάξιοι. Και είναι εδώ που ελπίζαμε - κι ακόμη το ελπίζουμε - ότι το Πανεπιστήμιό μας θα θέσει κριτήρια αυθεντικότητας και εγκυρότητας. Δεν γράφει για τις πυραμίδες της Αιγύπτου, για παράδειγμα, χωρίς την αναγκαία εγκυρότητα, ή να υποστηρίζει σε ολοσέλιδο άρθρο σε σοβαρή εφημερίδα (συνέβη πριν μερικά χρόνια) ότι η αρχαία Σαλαμίνα βρίσκεται στο χωριό Σαλαμιού. Οι γραφικότητες στην επιστήμη δεν έχουν πια θέση.

Με την κατάλληλη στελέχωση του Τμήματος Αρχαιολογίας και Ιστορίας του Πανεπιστημίου Κύπρου θα πρέπει αυτό να αποκτήσει εγχειρίδιον από ειδικούς για θέματα Αρχαιολογίας και Ιστορίας για όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Να μεταφρασθούν και σε άλλες γλώσσες για να τα χρησιμοποιούν και οι Ευρωπαίοι φοιτητές σαν έγκυρες πηγές πληροφόρησης.

Σκοπός των πιο πάνω διαπιστώσεων και υποδείξεων δεν είναι η στείρα κριτική που κανένα δεν ωφελεί, αλλά η έγνοια για τη βελτίωση στη γνώση και στην έρευνα. Το Πανεπιστήμιό μας έπρεπε να πρωτοπορεί σε θέματα Κυπριακής Αρχαιολογίας και Ιστορίας και να προσελκύει μεταπτυχια-

κούς φοιτητές όχι μόνο από την Κύπρο και την Ελλάδα αλλά και από τον υπόλοιπο κόσμο. Αντ' αυτού οι φοιτητές μας πηγαίνουν στα πανεπιστήμια του εξωτερικού για κυπρολογική έρευνα. Γνωρίζω πως για να καταστεί το Πανεπιστήμιό μας κέντρο έρευνας για κυπρολογικά θέματα - Αρχαιολογίας, Ιστορίας, Λαογραφίας και άλλων συναφών θεμάτων - χρειάζεται η πρόσληψη ειδικών και η δημιουργία εξειδικευμένων εδρών. Αυτό δεν γίνεται από τη μια ημέρα στην άλλη. Το Πανεπιστήμιό μας όμως έχει ανάγκη να γίνει γνωστό με την «αρίστευση» σε θέματα στα οποία «φύσει και θέσει» μπορεί εύκολα να αριστεύσει. Η κυπριακή αρχαιολογία είναι ένα από αυτά τα θέματα που θα έδινε στο Πανεπιστήμιό μας διεθνή αναγνώριση και αίγλη. Ας ενισχυθεί λοιπόν ο κλάδος με την πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού και με την δημιουργία ερευνητικών προγραμμάτων, για να συνειδητοποιήσει ο Κύπριος, ο Ελλαδίτης και ο ξένος φοιτητής ότι αν θέλει να αποκτήσει διδακτορικό δίπλωμα κυπριακής αρχαιολογίας αυτό μπορεί να το κάνει καλύτερα μόνο στο Πανεπιστήμιό της Κύπρου.